Dnro 001/81/2023

Katri Ojala

14.11.2023

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausuntopyyntönne torstai 16.11.2023 klo 12.15

HE 74/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Akava ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa asiassa ja toteaa seuraavaa.

Esityksen keskeinen sisältö

Asumistuen saamisen ehtoja muutettaisiin valtiontalouden tasapainottamiseksi. Tukeen vaikuttavien tulojen vaikutusta kiristettäisiin, tukiprosenttia laskettaisiin ja ansiotulovähennyksestä luovuttaisiin. Asumistuen kuntaryhmitystä muutettaisiin pääkaupunkiseudulla. Lisäksi yleinen asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Ansiotulovähennyksen ja omistusasuntojen asumistuen poistamisella tukea kohdennettaisiin kaikkein pienituloisimmille ja vähävaraisimmille ruokakunnille. Tuen määrään vaikuttavan perusomavastuuosuuden määräytymistä muutettaisiin niin, että muiden muutosten vaikutukset olisivat lievempiä lapsiperheille.

Akavan huomiot

Akava pitää tavoitetta julkisen talouden tasapainottamisesta ja asumistuen kustannusten hillitsemisestä tärkeänä. Sopeutuksessa on kuitenkin keskeistä huomioida riittävän huolellinen valmistelu ja vaikutusten arviointi. Etuusjärjestelmää muutettaessa kokonaisarviointi ja kattavat vaikutusarviot ovat välttämättömiä, jotta odottamattomilta tai kohtuuttomilta vaikutuksilta vältytään. Akava olisi pitänyt hyvänä, että asumisen tukemista koskevista ratkaisuista olisi käynnistetty kokonaisselvitys. Myös muiden hallitusohjelmassa linjattujen etuusmuutosten ristikkäisvaikutuksista tulisi tehdä kattava arvio.

Esityksen vaikutukset huolestuttavia erityisesti lapsi- ja sukupuolivaikutusten osalta

Eniten muutokset vaikuttavat ansiotulovähennyksen ja perusomavastuun korotuksen myötä työssäkäyviin ruokakuntiin, joista yli kolmasosan arvioidaan tippuvan kokonaan pois yleiseltä asumistuelta. Perhetyypeistä muutokset vaikuttaisivat ruokakunnittain tarkasteltuna eniten kahden vanhemman lapsiperheisiin, joista yli 23 prosenttia tippuisi tuelta kokonaan ja tuen muutos olisi keskimäärin 140 euroa kuukaudessa. Yhteensä muutokset vaikuttavat noin 167 000 lapseen, joista noin 107 000

asuu yksinhuoltajatalouksissa. Muutokset siis pienentäisivät merkittävästi pienituloisten lapsiperheiden tukea, ja siten lisäisivät lapsiperheiden pienituloisuutta. Köyhyys eriarvoistaa lapsia, estää osallisuutta ja vaikuttaa tutkitusti pitkälle aikuisuuteen. Lasten ja nuorten kokemus yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta sekä luottamus tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin on yhteydessä huoleen perheen taloudellisesta tilanteesta. Akava katsoo, että pienituloisten perheiden osalta esitystä tulee tarkastella yhdessä muiden hallituksen sosiaaliturvaan linjaamien muutosten kanssa, ja eri toimin ehkäistä lapsiperheköyhyyden lisääntyminen.

Esitetyt muutokset tulevat lisäämään joidenkin etuudensaajien toimeentulotuen tarvetta. Kelan arvion mukaan toimeentulotuen saajien määrä lisääntyy muutoksen myötä noin 15 000 kotitaloudella. Mikäli kotitalous saisi toimeentulotukea ilman yleisen asumistuen muutoksiakin, kotitalouden käytettävissä olevat tulot eivät kuitenkaan käytännössä muutu, koska yleisen asumistuen pieneneminen lisää toimeentulotuen tarvetta, ja siten kotitalouden saamaa toimeentulotukea. Toimeentulotuen painottuessa korostuvat puolestaan kannustinvaikutukset ja mahdollisesti tätä kautta kumuloituvat lisäkustannukset.

Keskimäärin muutokset pienentävät asumistukea miehillä arviolta 76 euroa kuukaudessa ja naisilta 93 euroa kuukaudessa. Vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä kuvastaa sitä, että osa-aikatöiden tekeminen on yleistä juuri naisilla, ja matalapalkkaiset alat ovat usein naisvaltaisia. Kokonaan työttömistä, esimerkiksi pitkään työmarkkinatukea saaneista pitkäaikaistyöttömistä, enemmistö on sen sijaan miehiä. Kun ehdotetut muutokset ovat euromääräisesti lievempiä kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa oleviin työttömiin kuin jonkin verran työtuloja saaviin ruokakuntiin, kohdistuvat muutokset voimakkaammin juuri naisiin. Akava huomauttaa, että myös muut vuodelle 2024 linjatut etuusjärjestelmän muutokset, kuten esimerkiksi indeksijäädytykset, kohdistuvat erityisesti naisiin.

Akava kiinnittää huomiota myös siihen, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista. Lisäksi kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkaisiin kokoaikatöihin voivat heikentyä joissain tapauksissa, kun tuen saannin tuloraja pienenee.

Esityksessä esitetyt vaikutusarviot koskevat vain ehdotettuja muutoksia eivätkä sisällä arviota ristikkäisvaikutuksista muiden hallituksen vuodelle 2024 linjaamien sosiaaliturvan muutosten kanssa. Esityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee eri muutosten yhteisvaikutuksista kotitalouksiin erillismuistion. Vaihtoehtoisia toteuttamistapoja ei ole hallituksen esityksessä arvioitu.

Sosiaaliturvaa tulee kehittää kokonaisuutena

Akava pitää tärkeänä, että sosiaaliturvaa kehitetään kokonaisvaltaisesti. Asumistuen muutokset yhdessä muiden sosiaaliturvan tasoa heikentävien muutosten kanssa johtavat monien perheiden ja yksilöiden taloudellisen tilanteen heikkenemiseen ja lisäävät näin palvelutarvetta.

Yksi Suomen sosiaaliturvan kehittämisen keskeisiä haasteita on ollut etuuksien ja palvelujen kehittäminen erillään. Sosiaaliturvan uudistaminen kokonaisuutena onnistuu vain toimivien sosiaali- ja terveyspalveluiden tuella. Palveluiden ja etuuksien yhteensovittamista tulisi vahvistaa ja parantaa palveluiden toimivuutta ja kohdentumista. Myös henkilökohtaisten palveluiden saatavuus tulisi varmistaa ja tukea henkilön osallisuutta ja työllistymistä vaiheittaisten palvelupolkujen avulla.

Asumisen tukemista osana sosiaaliturvaa pitää tarkastella myös asuntopolitiikan rinnalla. Uudistuksen tueksi tarvitaan laaja-alaisia toimenpiteitä asuntopolitiikassa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Asumisen tukemisen ratkaisuja pitää kehittää yhdessä asuntotuotannon ja infrastruktuurihankkeiden kanssa.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että muutosten nopea voimaantulo antaa etuudensaajille varsin lyhyen ajan sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen.

Akava ry:n puolesta

Katri Ojala
Johtava asiantuntija